

DOI 10.32782/city-development.2024.3-7

УДК 331.3:654

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ РОЗВИТКОМ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ВИКЛИКИ

Клевцевич Наталія Анатоліївнакандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу розвитку підприємництва*Державна установа "Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень
Національної академії наук України"*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2010-4814>

Анотація. Встановлено, що територіальні громади мають більшу автономію та відповідальність за управління своїми ресурсами та розвиток власних економік. Це передбачає нові підходи до управління, які повинні бути гнучкими, ефективними та стійкими до зовнішніх викликів. Метою статті є систематизація наукових підходів до ефективного управління економічним розвитком територіальних громад та розробка рекомендацій щодо їхнього практичного впровадження. Методи дослідження включають – теоретичний аналіз та синтез; порівняльний метод; метод класифікації та типологізації; методи індукції та дедукції. Дослідження наукових підходів до ефективного управління економічним розвитком територіальних громад дозволяє зробити висновок, що управління на місцевому рівні повинно бути комплексним, інтегрованим та адаптивним до специфічних умов громади. Визначено, що серед усіх наукових підходів стратегічний підхід виявляється найбільш дієвим і ефективним для довгострокового сталого розвитку.

Ключові слова: територіальна громада, економічний розвиток, підходи до управління, функціональний, процесний, ситуаційний, рефлексивний, системної трансформації, кластерний, сценарного моделювання, стратегічний підходи.

Актуальність проблеми. Економічний розвиток територіальних громад є важливим елементом стратегії сталого розвитку держави. Сучасні процеси децентралізації влади в Україні висунули на перший план завдання створення ефективних моделей управління територіями, що вимагає активізації внутрішніх резервів громад для самозабезпечення, підвищення рівня життя населення та зміцнення місцевих економік. Враховуючи це, управління економічним розвитком на місцевому рівні набуває особливої актуальності, адже саме територіальні громади є ключовими учасниками процесів децентралізації та розвитку держави загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останні дослідження Дегтярьової І. О., Кройтора В. А., Деміхова О. І., Загrevського О. П. підтверджують важливість застосування інтегрованого підходу [1] до управління економічним розвитком територіальних громад. Важливими складовими цього підходу є стратегічне планування на якому акцентують увагу Берданова О., Вакуленко В. [2], яке забезпечує довгостро-

кове бачення розвитку громад, інновації, про це наголошують Томашук І. В., Томашук І. О. [3], що сприяють підвищенню ефективності та конкурентоспроможності місцевих економік, а також децентралізація, це розглядають Кравцова В. С., Сторонянської І. З. [4], яка надає громадам більшу автономію і дозволяє їм самостійно керувати своїми ресурсами. Впровадження кооперації між громадами відсвітлює в своїх роботах Сірик З. [5] також стає все більш актуальним, оскільки дозволяє об'єднувати зусилля для реалізації спільних проєктів, розвитку інфраструктури та залучення інвестицій. Важливу роль у сучасному управлінні відіграють цифрові рішення про них пише Стефанович Є. [6], що підвищують прозорість та ефективність процесів управління, дозволяють автоматизувати адміністративні функції та покращувати взаємодію з громадянами. Окрім того, акцент на сталому розвитку, який в своїх роботах робить Кравченко Т. А. [7], демонструє необхідність інтеграції екологічних принципів у стратегії громад, що забезпечує довгострокову екологічну

© Клевцевич Н. А., 2024

стійкість та економічний розвиток через впровадження енергоефективних технологій та збереження природних ресурсів.

Метою статті є систематизація наукових підходів до ефективного управління економічним розвитком територіальних громад та розробка рекомендацій щодо їхнього практичного впровадження. Стаття спрямована на: огляд та аналіз існуючих наукових підходів до управління економічним розвитком на місцевому рівні; виявлення найбільш ефективних методологій та стратегій управління економічним розвитком громад; адаптацію наукових підходів до умов децентралізації в Україні; обґрунтування стратегічного підходу до управління економічним розвитком громад.

Результати дослідження. Науковці виділяють наступні підходи до управління економічним розвитком території (рис. 1).

Функціональний підхід. Функціональний підхід до економічного розвитку територіальної громади є одним з підходів, що активно використовується в сучасних реаліях місцевого самоврядування та розвитку громад. Цей підхід базується на ідеї того, що територіальна громада повинна розвиватися як функціональна одиниця, здатна забезпечувати всі необхідні для життя і розвитку її жителів послуги та інфраструктуру.

Функціональний підхід дозволяє реалізувати потенціал територіальної громади в повному обсязі, сприяючи її сталому розвитку та покращенню якості життя її мешканців. Для цього розробляються цілеспрямовані програми та проекти, спрямовані на розвиток конкретних функціональних областей та забезпечення інтеграції різних аспектів розвитку громади.

Необхідно зазначити, що застосування такого підходу має ряд переваг. Функціональний підхід дозволяє розглядати розвиток громади як комплексний процес, що охоплює всі

аспекти життєдіяльності, від економіки та інфраструктури до соціальних послуг та культурного розвитку. Цей підхід дозволяє ефективно розподіляти та використовувати ресурси громади для досягнення стратегічних цілей розвитку, забезпечуючи максимальний соціальний та економічний ефект [8].

Незважаючи на численні переваги, функціональний підхід до економічного розвитку територіальної громади також може мати свої негативні сторони. Він може зосереджувати увагу на загальних потребах громади, залишаючи без уваги індивідуальні потреби певних груп або окремих мешканців [8].

Загалом, функціональний підхід відіграє ключову роль у формуванні ефективних стратегій розвитку та забезпеченні сталого прогресу територіальних громад. Однак успіх його впровадження залежить від комплексного підходу, забезпечення участі громадян та збалансованого розподілу ресурсів.

Процесний підхід. Відповідно до процесного підходу, управління – це серія взаємопов'язаних та універсальних управлінських процесів (планування, організація, мотивація, контроль та сполучні процеси – процес комунікації та процес прийняття рішення) [9]. Основна ідея полягає в тому, щоб дивитися на організацію як на систему взаємопов'язаних і взаємодіючих процесів, а не просто як на сукупність окремих функціональних одиниць.

В рамках цього підходу економічний розвиток громади розглядається як комплексний процес, що включає в себе взаємопов'язані елементи та процеси. Процеси управління спрямовані на досягнення конкретних цілей і результатів, які визначаються спільно з громадою.

Як і всі інші концепції що застосовуються до управління економічним розвитком громад, він також має певні позитивні та негативні сторони.

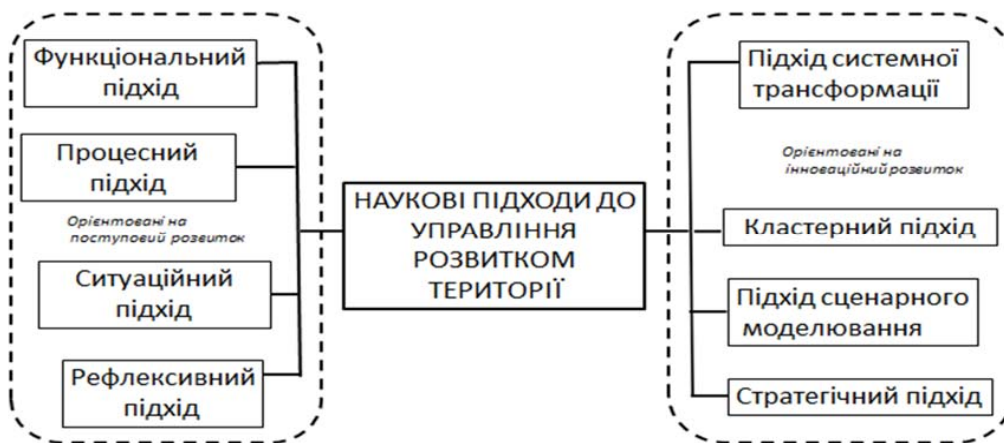

Рисунок 1 – Наукові підходи до управління економічним розвитком території

Джерело: побудовано автором

Позитивні сторони процесного підходу до управління економічним розвитком громад полягає у тому, що він сприяє активному залученню місцевих мешканців, організації та стейкхолдерів до планування, розробки та реалізації різноманітних ініціатив і проєктів, що сприяє більшій відповідальності та активній участі громади в процесі розвитку, він також дозволяє враховувати зміни в потребах та умовах громади, швидко реагувати на виклики та розвиватися разом із змінами у суспільстві).

Негативом є те, що проведення процесів залучення громади та управління розвитком може вимагати значних часових та фінансових витрат), велика кількість учасників та процедур може призвести до збільшення складності та бюрократії в управлінських процесах) що, в свою чергу, може призвести до конфліктів та ускладнити процеси прийняття рішень) [9].

У підсумку зазначимо, що використання процесного підходу до управління розвитком громади може бути корисним інструментом для забезпечення широкої участі громадян, систематичного планування та ефективного досягнення цілей розвитку.

Ситуаційний підхід. Ситуаційний підхід свідчить, що різні методи управління повинні застосовуватися залежно від конкретної ситуації, оскільки громада - це відкрита система, постійно взаємодіє з навколишнім світом, тому головні причини того, що відбувається всередині (у внутрішньому середовищі), слідує шукати у ситуації, у якій ця громада змушена діяти. Головним моментом ситуаційного підходу є ситуація, тобто конкретні обставини (чинники), які значно впливають на ТГ в конкретний період часу. Щоб впоратися з чинниками, які впливають на ефективність управління у різних ситуаціях, керівництво має визначити ті основні обставини ситуації від яких залежить діяльність організації [10].

Як і інші цей підхід має свої переваги та недоліки.

До переваг можемо віднести [10]: підхід дозволяє створювати індивідуалізовані стратегії розвитку, які враховують унікальні потреби, можливості та характеристики кожної громади. Негативні сторони ситуаційного підходу до розвитку територіальних громад можуть включати [10]: занадто великий фокус на поточних потребах може призвести до втрати стратегічного бачення та віддалених перспектив розвитку а збільшення гнучкості та адаптивності може призвести до втрати систематизації та структурованості у плануванні та впровадженні стратегій розвитку.

Зазначимо, що ситуаційний підхід до управління економічним розвитком територіальних

громад є важливим інструментом, що дозволяє адаптувати стратегії та заходи до конкретних умов, потреб та можливостей кожної громади. Проте важливо усвідомлювати його недоліки, такі як ризик суб'єктивності при прийнятті рішень, недостатня стабільність та ризик втрати стратегічності.

Рефлексивний підхід до економічного розвитку громад базується на принципах самоаналізу, саморефлексії та постійного вдосконалення. Він передбачає систематичне вивчення, оцінку та аналіз результатів розвитку громади з метою розуміння досягнутого прогресу та виявлення можливостей для подальшого удосконалення. Рефлексивний підхід допомагає громаді стати більш самосвідомою, здатною адекватно реагувати на внутрішні та зовнішні виклики, а також досягати більш сталого та ефективного розвитку [11]. Він підтримує відкритий діалог і співпрацю між усіма зацікавленими сторонами, включаючи місцеву владу, бізнес, громадські організації та мешканців громади. Такий підхід робить особливий акцент на використанні попереднього досвіду для постійного вдосконалення своїх методів та стратегій.

Як і попередні підходи до управління економічним розвитком ТГ, він має певні позитивні та негативні сторони.

Позитивним для рефлексивного підходу є те що він допомагає громаді стати більш самосвідомою щодо своїх сильних і слабких сторін, можливостей та викликів. Негативним є затримки у вирішенні проблем, оскільки постійний аналіз та обговорення може затягувати процеси прийняття рішень, оскільки рефлексивний підхід вимагає більш широкого обґрунтування та обговорення альтернативних варіантів) [11].

Отже, рефлексивний підхід до управління економічним розвитком громади може бути корисним інструментом, який допомагає забезпечити стале вдосконалення та адаптацію до змін, але вимагає ретельного збалансування з іншими методами та урахуванням можливих негативних наслідків.

Інші підходи до управління місцевим економічним розвитком передбачають радикальні зміни у традиційних методах управління, що сприяють перетворенню громади. Ці підходи можуть бути складними та вимагати значних змін в організаційній культурі управління процесами, структурі та методах функціонування ТГ.

Підхід заснований на системній трансформації. Підхід, заснований на системній трансформації в управлінні економічним розвитком громад, спрямований на вирішення складних проблем і досягнення сталого розвитку через системні зміни у соціальних, економічних, екологічних та інших аспектах життя громади. Основна ідея

полягає в тому, щоб не тільки вирішувати конкретні проблеми, але й трансформувати систему, яка їх породжує.

Для ефективного проведення системної трансформації необхідно сформувати відповідну атмосферу. Необхідні так звані «агенти змін», які будуть підтримувати ідею трансформації незважаючи на проблеми і незручності, які неодмінно будуть виникати у процесі її впровадження.

Як і інші підходи до управління економічним розвитком громад, ця концепція має певні переваги та негативні сторони її використання.

До переваг можемо віднести [12]: системна трансформація дозволяє розглядати громаду як комплексну систему з взаємопов'язаними частинами. Це допомагає уникнути вирішення проблем лише поверхнево та сприяє виявленню глибинних причин проблем. До негативів відноситься складність і часові затрати (процес системної трансформації може бути складним та вимагати значних часових та ресурсних витрат для аналізу, планування та впровадження змін).

Використання підходу системної трансформації в управлінні економічним розвитком громад має бути збалансованим та уважним. Врахування цих факторів дозволить досягти кращих результатів та сприяти сталому та комплексному розвитку громади.

Окремим підходом у контексті економічних аспектів розвитку територій є *кластерний підхід*, який набуває дедалі більшої популярності. Завдяки кластеризації існує можливість створення оптимальних умов для розвитку економіки окремих регіонів, оскільки господарючі суб'єкти отримують доступ до більш кваліфікованих працівників, розширюють кількість поставальників, бажаючи співпрацювати з ними, поглиблюють свою поінформованість стосовно ринків збуту продукції, прогресивних виробничих технологій тощо [13].

Кластерний підхід економічного розвитку територій – це підхід, що базується на розгляді території як сукупності взаємопов'язаних підприємств та організацій, які спеціалізуються на схожих або взаємодоповнюючих сферах діяльності. Основні аспекти кластерного підходу включають.

Кластерний підхід дозволяє ефективно використовувати синергію та співпрацю в різних сферах діяльності, що сприяє економічному зростанню та розвитку територій.

Експерти виділяють наступні позитивні аспекти кластерного підходу до розвитку територіальних громад. Кластери сприяють обміну знаннями та технологіями між учасниками, що стимулює інновації та підвищує конкурентоспроможність громади. Кластери дозволяють громадам ефективніше використовувати

ресурси, оскільки вони спільно залучаються та розподіляються серед учасників кластеру [13].

Разом із цим, цей підхід має і негативні сторони, а саме: «конкурентний дарвінізм» (згустки підприємств у кластерах можуть стати причиною «конкурентного дарвінізму», коли більш потужні компанії забирають ринкові частки від менших підприємств, що може призвести до суттєвої нерівності) [13].

Загалом, кластерний підхід є важливим інструментом для стимулювання розвитку територіальних громад, сприяючи їхньому економічному та соціальному зростанню.

Підхід сценарного моделювання. У сценарному моделюванні розглядаються ситуації, коли через одночасні зміни багатьох факторів, характер яких заздалегідь невідомий, можливо виникнення різних ситуацій, в яких може опинитися об'єкт, що вивчається. Сценарне моделювання в управлінні розвитком громад є потужним інструментом для прогнозування та аналізу можливих шляхів розвитку на різних етапах. Основна ідея полягає в тому, щоб створити різні сценарії розвитку на основі різних факторів, які можуть впливати на громаду, і проаналізувати їх вплив та наслідки. Його особливістю є можливість виявлення тих або інших варіантів розвитку подій, можливих змін, а також аналіз та визначення більш перспективних напрямів діяльності у майбутньому та їхня реалізація [14]. Проведення сценарного моделювання може включати зацікавлених сторін у процес прийняття рішень, що сприяє більшій легітимності та підтримці ухвалених стратегій. Сценарії можна постійно оновлювати та модифікувати на основі нової інформації та змін у внутрішніх та зовнішніх умовах. Це дозволяє громадам бути більш адаптивними до змін і негайно реагувати на нові виклики. Загалом, сценарне моделювання створює можливість для глибокого аналізу різних шляхів розвитку громади та допомагає управлінцям приймати більш обдумані та обґрунтовані рішення. Схематично можемо зобразити його наступним чином.

Підхід сценарного моделювання до управління економічним розвитком громадами має свої переваги та обмеження, які варто враховувати. Підхід сценарного моделювання в управлінні економічним розвитком громад має численні переваги, включаючи [14]: прогнозування ризиків і можливостей (сценарії дозволяють управлінцям розглядати різні варіанти розвитку громади та їхні наслідки, що допомагає ідентифікувати потенційні ризики та можливості).

Незважаючи на численні переваги, підхід сценарного моделювання в управлінні економічним розвитком громад також має деякі недоліки [14]: складність моделювання (розробка

реалістичних сценаріїв може бути складною та часомісткою задачею, особливо при врахуванні багатьох факторів, що впливають на розвиток громади).

Отже, хоча сценарне моделювання може бути корисним інструментом для управління економічним розвитком громад, важливо ретельно враховувати його переваги та недоліки при прийнятті рішень і враховувати контекст конкретної ситуації та особливості громади. Використання сценаріїв разом з іншими методами та інструментами управління може допомогти максимізувати їхню користь і досягати кращих результатів у розвитку громад.

Стратегічний підхід. Стратегічний підхід в управлінні економічним розвитком громад є важливою складовою для досягнення стійкого та успішного розвитку. Він передбачає встановлення довгострокових цілей, розробку стратегій та планів дій для досягнення цих цілей, а також систематичне відстеження та оцінку їхнього виконання. Похідною стратегічного управління є стратегія, яка представляє собою деталізований план дій підприємства щодо досягнення поставлених цілей та головної мети. Стратегія розробляється на чітко визначений період, у питанні стратегічного управління вона охоплює діапазон від 3 років [15].

Загалом, стратегічний підхід в управлінні економічним розвитком громад є ключовим для досягнення високих результатів та стійкого розвитку, оскільки дозволяє систематично та цілеспрямовано керувати процесом розвитку, враховуючи різноманітні внутрішні та зовнішні чинники.

Сутнісні характеристики стратегічного управління в контексті економічного розвитку громади наведені в табл. 1.

Як і інші підходи, цей підхід до управління економічним розвитком громад має певні позитивні та негативні моменти.

Позитивні аспекти стратегічного підходу до економічного розвитку громад дійсно можуть бути важливими, особливо порівняно з іншими підходами. Ось кілька ключових позитивів стратегічного підходу: довгостроковий успіх (стратегічний підхід дозволяє громадам планувати та впроваджувати дії з урахуванням майбутніх потреб та можливостей, що сприяє стійкому та довгостроковому успіху); гнучкість та адаптивність (стратегічний підхід передбачає гнучкість у відповіді на зміни в середовищі, що дозволяє громадам ефективно реагувати на нові виклики та можливості).

Отже, позитиви стратегічного підходу роблять його більш привабливим для управління розвитком громад, оскільки сприяють досягненню стійкого та успішного розвитку через систематичний, гнучкий та цілеспрямований підхід.

Незважаючи на численні позитивні аспекти, підхід до управління економічним розвитком громад може мати деякі негативні моменти суперечливості цілей (часто в громадах можуть бути різні інтереси та потреби, що може ускладнити визначення спільних цілей та стратегій, особливо при взаємодії з різними зацікавленими сторонами); обмеженість ресурсів (бюджетні обмеження та обмеженість ресурсів можуть ускладнити впровадження стратегій розвитку, особливо у громадах з низьким рівнем доходів).

Таблиця 1 – Сутнісні характеристики стратегічного управління в контексті економічного розвитку громади

Характеристика	Сутність характеристики
Визначення спільних цілей та визначення пріоритетів	Стратегічне управління допомагає громаді визначити її спільні цілі та визначити пріоритети для досягнення цих цілей. Це дозволяє згуртувати громаду навколо спільних завдань та спрямувати зусилля на найважливіші напрямки розвитку.
Участь громадськості	Одна з ключових переваг стратегічного управління полягає в тому, що воно сприяє активній участі громадськості у процесі прийняття рішень. Це дозволяє враховувати потреби та інтереси різних груп населення та забезпечує більш широку підтримку для стратегічних ініціатив.
Орієнтація на довгострокові результати:	Стратегічне управління допомагає громаді визначити свої довгострокові цілі та спрямовує зусилля на досягнення цих цілей. Це дозволяє уникнути коротко строкового мислення та забезпечує стабільний розвиток громади на тривалий період.
Ефективне використання ресурсів	Завдяки стратегічному управлінню громада може ефективніше використовувати свої ресурси, орієнтуючи їх на найважливіші напрямки розвитку та уникнення розірваних витрат
Адаптація до змін	Стратегічне управління дозволяє громаді бути гнучкішою та адаптивною до змін у соціальному, економічному та політичному середовищі. Це дозволяє громаді більш ефективно реагувати на виклики та можливості, які виникають у майбутньому

Джерело: складено автором

Отже, незважаючи на потенційні переваги, управління економічним розвитком громад може стикатися з рядом викликів та обмежень, які потребують уважного аналізу та розробки ефективних стратегій їх подолання.

Таким чином, незважаючи на різноманіття представлених наукових підходів до управління економічним розвитком ТГ, кожен з них унікальний. Застосування даних підходів дозволить підвищити ефективність управління економічним розвитком громадою, однак максимальна ефективність буде досягнута тільки при одночасному комплексному використанні кількох підходів.

Нами пропонується застосування стратегічного підходу, який дозволить виключити недоліки вищевикладених підходів та може бути застосований багатьма громадами. Серед аргументів на користь застосування цього підходу можемо навести наступні.

Стратегічний підхід дозволяє громадам планувати та реалізовувати дії, спрямовані на досягнення стійкого розвитку. Це означає врахування потреб поточного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь. Стратегічне управління дозволяє громадам раціонально використовувати обмежені ресурси, орієнтуючись на найбільш важливі та пріоритетні завдання для розвитку. Стратегічний підхід надає громадам можливість прогнозувати та адаптуватися до змін у соціальному, економічному, екологічному та політичному середовищі. Стратегічне управління дозволяє громадам концентрувати свої зусилля на найбільш важливих проблемах та можливостях, що дозволяє досягти більшого впливу на соціальний та економічний розвиток. Стратегічний підхід дозволяє враховувати думку та потреби різних зацікавлених сторін, що сприяє підвищенню легітимності та підтримки розвиткових ініціатив у громаді. Стратегічний підхід може сприяти створенню сприятливого інвестиційного клімату та розвитку підприємництва, що сприяє зростанню економіки громади.

Отже, застосування стратегічного підходу до управління економічним розвитком громад є важливим для досягнення стійкого та успішного розвитку, сприяючи ефективному використанню ресурсів, адаптації до змін та максимізації соціального та економічного впливу.

Висновки. Таким чином, стратегічний підхід є більш привабливим для управління розвитком громади через свою спрямованість на довго-

строковий успіх, гнучкість у реагуванні на зміни та систематичний підхід до вирішення проблем та досягнення цілей. Застосування стратегічного підходу до управління економічним розвитком громад є доречним і необхідним з кількох причин:

1. Досягнення стійкого розвитку: стратегічний підхід дозволяє громадам планувати та реалізовувати дії, спрямовані на досягнення стійкого розвитку. Це означає врахування потреб поточного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь.

2. Ефективне використання ресурсів: стратегічне планування дозволяє громадам раціонально використовувати обмежені ресурси, орієнтуючись на найбільш важливі та пріоритетні завдання для розвитку.

3. Адаптація до змін у середовищі: стратегічний підхід надає громадам можливість прогнозувати та адаптуватися до змін у соціальному, економічному, екологічному та політичному середовищі.

4. Максимізація впливу: стратегічне планування дозволяє громадам концентрувати свої зусилля на найбільш важливих проблемах та можливостях, що дозволяє досягти більшого впливу на соціальний та економічний розвиток.

5. Підвищення легітимності та підтримки: стратегічний підхід дозволяє враховувати думку та потреби різних зацікавлених сторін, що сприяє підвищенню легітимності та підтримки розвиткових ініціатив у громаді.

6. Створення сприятливого середовища для інвестицій та розвитку бізнесу: стратегічний підхід може сприяти створенню сприятливого інвестиційного клімату та розвитку підприємництва, що сприяє зростанню економіки громади.

7. Цілісний погляд: стратегічний підхід дозволяє громаді розглядати свій розвиток у комплексі, враховуючи різні аспекти, такі як економіка, соціальна сфера, інфраструктура, екологія тощо. Це допомагає уникнути фрагментарного або одностороннього підходу до проблем розвитку.

8. Участь громадськості: стратегічний підхід активно залучає громадськість до процесу прийняття рішень, що сприяє більшій легітимності та підтримці стратегічних ініціатив.

Отже, застосування стратегічного підходу до управління економічним розвитком громад є важливим для досягнення стійкого та успішного розвитку, сприяючи ефективному використанню ресурсів, адаптації до змін та максимізації соціального та економічного впливу.

Бібліографічний список:

1. Дегтярьова І.О., Кройтор В.А., Деміхов О.І., Загrevський О.П. Теоретичні засади формування моделі інтегрованого відновлення та розвитку територіальних громад. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*; Серія «Управління та адміністрування». 2023. Вип. 25(54).

- C. 110–133. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/25_54_2023/Social/Bulletin_25_54_Social_and_behavioral_sciences_Dehtiarova_Kroytor_Demikhov_Zagrevskiy.pdf
2. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.
 3. Томашук І.В., Томашук І.О. Стратегічні основи інноваційного розвитку територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-81>
 4. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравціва В.С., Сторонянської І.З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с.
 5. Сірик З. Проблеми кооперування інвестиційних ресурсів територіальних громад. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Економіка*. 2018. № 2 (197). С. 37–43.
 6. Стефанович. Є. Чому цифровізація громад важлива для відбудови та розвитку України. 2023. 19 травня. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/19/700312/>
 7. Кравченко Т.А. Основа сталого розвитку територіальних громад – системний підхід до реалізації національних інтересів України. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. URL: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf
 8. Данилевич Н.М. Функціональний підхід до управління у системі місцевого самоврядування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-37>
 9. Бобровская Е.Ю. Концептуалізація управління процесами розвитку територіальних громад. *Аспекти публічного управління*. 2018. Т. 6(9). С. 63–72.
 10. Шевченко О. Використання ситуаційного підходу в управлінні стійкістю територіальних громад. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2023. № 2(5).
 11. Найдьонова Л.А. Рефлексивна психологія територіальних спільнот. Київ : Міленіум, 2012. 280 с.
 12. Ткачук А., Дацишин М. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? Навчальний модуль. Київ : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.
 13. Калашнікова О. К्लастерний підхід до розвитку об'єднаних територіальних громад. Самоорг. Асоціація сприяння самоорганізації населення. 2016. URL: <https://samoorg.com.ua/blog/2016/06/03/klasterniy-pidhid-do-rozvitku-ob-yednanih-teritorialnih-gromad>
 14. Реутов В.Є. Сценарне моделювання регіонального розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2010. № 5. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2010/9.pdf
 15. Крихтіна Ю.О., Громова О.В., Брехаря А.К. Визначення стратегічних перспектив розвитку території. *Публічне управління та адміністрування в Україні*. 2019. Вип. 3. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/13-2019/9.pdf>
 16. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку: практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні DESPRO». Київ : ТОВ «Софія-А», 2012. 88 с.

References:

1. Dehtiarova I. O., Kroitor V. A., Demikhov O. I., Zahrevskiy O. P. (2023) Teoretychni zasady formuvannya modeli intehrovanooho vidnovlennia ta rozvytku terytorialnykh hromad [Theoretical foundations of the formation of a model of integrated recovery and development of territorial communities]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Seriya «Sotsialni ta povedinkovi nauky»; Seriya «Upravlinnia ta administruvannia»*, is. 25(54), pp. 110–133. Available at: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/visnyk_PO/25_54_2023/Social/Bulletin_25_54_Social_and_behavioral_sciences_Dehtiarova_Kroytor_Demikhov_Zagrevskiy.pdf
2. Berdanova O., Vakulenko V. (2012) Stratehichne planuvannia mistsevooho rozvytku. [Strategic planning of local development]. *Praktychnyi posibnyk. Shveysarsko-ukrainskyi proekt «Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini DESPRO*. Kyiv: TOV «Sofyia-A», 88 p.
3. Tomashuk I. V., Tomashuk I. O. (2023) Stratehichni osnovy innovatsiinoho rozvytku terytorialnykh hromad. [Strategic foundations of innovative development of territorial communities]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-81>
4. Kravtsiva V. S., Storonianskoi I. Z. (eds.) (2020) Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsii: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiia [Territorial communities in conditions of decentralization: risks and mechanisms of development]. Lviv: DU «Instytut rehionalnykh doslidzhen imeni M. I. Dolishnoho NAN Ukrainy, 531 p.
5. Siryk Z. (2018) Problemy kooperuvannia investytsiinykh resursiv terytorialnykh hromad [Problems of cooperation of investment resources of territorial communities]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriya: Ekonomika*, no. 2 (197), pp. 37–43.
6. Stefanovych Ye. (2023) Chomu tsyfrovizatsiia hromad vazhlyva dlia vidbudovy ta rozvytku Ukrainy [Why digitization of communities is important for the reconstruction and development of Ukraine]. *Ekonomichna pravda*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/05/19/700312/>

7. Kravchenko T. A. (2014) Osnova staloho rozvytku terytorialnykh hromad – systemnyi pidkhid do realizatsii natsionalnykh interesiv Ukrainy. [The basis of the sustainable development of territorial communities is a systematic approach to the realization of the national interests of Ukraine]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*, no. 1. Available at: http://el-zbirn-du.at.ua/2014_1/24.pdf
8. Danylevych N. M. (2021) Funktsionalnyi pidkhid do upravlinnia u systemi mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini [A functional approach to management in the system of local self-government in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-31-37>
9. Bobrovskaia E. Yu. (2018) Kontseptualizatsiia upravlinnia protsesamy rozvytku terytorialnykh hromad. [Conceptualization of management of development processes of territorial communities]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, vol. 6(9), pp. 63–72.
10. Shevchenko O. (2023) Vykorystannia sytuatsiinoho pidkhodu v upravlinni stiikistiu terytorialnykh hromad. [The use of a situational approach in managing the sustainability of territorial communities]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia v Ukraini*, no. 2(5).
11. Naidonova L. A. (2012) Refleksyivna psykholohiia terytorialnykh spilnot. [Reflective psychology of territorial communities]. Kyiv: Milenium, 280 p.
12. Tkachuk A., Datsyshyn M. (2016) Vnutrishni ta zovnishni resursy dlia rozvytku hromady abo Chomu brak hroshei ne ye pervynnoi problemoiu hromady? [Internal and external resources for community development or Why is lack of money not the primary problem of the community?]. Navchalnyi modul. Kyiv: IKTs «Lehalnyi status», 152 p.
13. Kalashnikova O. (2016) Klesternyi pidkhid do rozvytku obiednanykh terytorialnykh hromad. Samoorg [A cluster approach to the development of united territorial communities]. *Asotsiatsiia spryiannia samoorhanizatsii naseleння*. Available at: <https://samoorg.com.ua/blog/2016/06/03/klasteriy-pidhid-do-rozvitku-ob-yednanih-teritorialnih-gromad>
14. Reutov V. Ie. (2010) Stsenarne modeliuвання rehionalnoho rozvytku. [Scenario modeling of regional development]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 5. Available at: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2010/9.pdf
15. Krykhtina Yu. O., Hromova O. V., Brekharia A. K. (2019) Vyznachennia stratehichnykh perspektyv rozvytku terytorii. [Determination of strategic prospects for the development of the territory]. *Publichne upravlinnia ta administruvannia v Ukraini*, is. 3. Available at: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2019/13-2019/9.pdf>
16. Berdanova O., Vakulenko V. (2012) Stratehichne planuvannia mistsevoho rozvytku. [Strategic planning of local development]: praktychnyi posibnyk. Shveitsarsko-ukrainskyi proiekt «Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini DESPRO». Kyiv: TOV «Sofyia-A», 88 p.

TERRITORIAL COMMUNITY: APPROACHES TO EFFECTIVE MANAGEMENT OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Nataliia Klievtsievych

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Researcher of the Entrepreneurship Development Department
State Organization "Institute of Market and
Economic&Ecological Researches of
National Academy of Sciences of Ukraine"

Summary. The topicality of the topic is due to the fact that the decentralization processes taking place in Ukraine significantly change the role of local self-government. Territorial communities now have greater autonomy and responsibility for managing their resources and developing their own economies. This implies new approaches to management, which must be flexible, efficient and resistant to external challenges. The purpose of the article is to systematize scientific approaches to effective management of the economic development of territorial communities and develop recommendations for their practical implementation. Research methods include – theoretical analysis and synthesis – consists in the systematization of scientific approaches, models and concepts of economic development management. Scientific sources, publications, monographs and research works were studied to determine the main theoretical trends; comparative method – made it possible to analyze and compare different scientific approaches to managing economic development. This has helped to identify the most successful and most effective models that can be adapted for local conditions; the method of classification and typology – used to divide scientific approaches to managing economic development into separate groups according to certain criteria; induction and deduction –

used to formulate general principles of economic development management based on the analysis of individual cases (induction) or to specify general scientific principles (deduction) in the context of local self-government. The results of the study allow us to assert that the application of scientifically based approaches to the management of the economic development of territorial communities can significantly increase their economic efficiency and contribute to sustainable development. The study of scientific approaches to the effective management of the economic development of territorial communities allows us to conclude that management at the local level should be complex, integrated and adaptive to the specific conditions of the community. Among all scientific approaches, the strategic approach is the most efficient and effective for long-term sustainable development.

Keywords: territorial community, economic development, approaches to management, functional, process, situational, reflexive, system transformation, cluster, scenario modeling, strategic approaches.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2024